

KRÁČA SLOVENSKÁ ESTETIKA DO PRÁZDNA?

Erich Mistrík

Aká budúcnosť čaká slovenskú estetiku? Zatiaľ sa zdá, že taká, ako v minulosti – bude vegetovať ako trpený a znevažovaný člen sústavy vedných odborov pripravený takmer o všetky podmienky svojho rastu. Pretože bola, je a zrejme aj bude považovaná za zbytočnú, ťažko si nájde pevné miesto v slovenskom vedeckom živote.

Umenovedci ju nikdy nechceli, pretože narúšala ich pozitivistickú pohodlnosť. Filozofi ju zhadzovali z filozofických výšin mysliac si, že je vlastne umenovedou. Estetici od nej utekali, pretože ich nedokázala uživiť. A prax? Až na veľmi zmätený Projekt estetickej výchovy, ktorý vznikol v posledných rokoch a ktorý mohol mať aký-taký praktický dosah, spoločenský život neuznával praktický význam estetiky a odmietal akékoľvek možnosti jej využitia.

Sčasti si je estetika (estetici) na vine sama. Jej teórie boli príliš odtrhnuté od reality. Nemali čo realite povedať, nebolo ich možné prakticky v kultúre využiť. Estetika sa nedala pestovať ani ako nezáväzná meditácia, špekulácia, lebo jej v tom bránili striktné ideologické obmedzenia.

Sľubný rozbeh estetiky sa začal ukazovať na Slovensku od roku 1973, keď sa konštituoval učebný odbor estetika na Filozofickej fakulte UK. Šťastný nápad – odborne viazať estetiku na umenovedu a filozofiu – vytvoril určité predpoklady pre jej rast. Tie isté väzby však niesli rozkladné tendencie v osobných vzťahoch. Estetici, a tým aj estetika sa izolovali kôli osobným sporom a izoláciu posilňovalo aj prfličné spoliehanie sa na večné pravdy ideológie, neschopnosť vnímať realitu, a teda ju reflektovať.

Podstatne horšia situácia ako na FF UK bola v SAV. Dlhé roky existovala v SAV len jediná teoretická, profesionálne sa zaoberajúca estetika (E. Bottánková). Neskôr vznikol veľkorysý projekt rozvoja estetiky na Literárnovednom ústave, ktorý však opäť osobné vzťahy, zneužívajúce ideologický slovník, dokázali úspešne rozleptať. A neuspela ani M. Zagorščeková, ktorá v nedávnom obdo-

bí prebojovala estetiku na Vysokej škole politickej.

Sekcia pre estetiku Slovenskej umenovednej spoločnosti pri SAV, ktorá jestvovala v posledných rokoch, sľubovala slobodnejší rozvoj estetického myslenia u nás. Žiaľ vinou nedostatočnej razancie tajomníka (pisateľa týchto riadkov) a predsedu sekcie V. Brožka fungovala celý čas rozpačito.

V čase pred novembrovou revolúciou akoby sa estetika stala pre ústavy Akadémie strašiakom. Nemala trvalé bydlisko na žiadanom z nich a starostlivosť o ňu si ponúkali z ústavu na ústav ako horúci zemiak.

Publikačné možnosti estetiky na Slovensku prakticky neexistovali, ak nerátame edíciu Umenie a človek v bývalom nakladateľstve Pravda, ktorá však napriek úprimnej snahe redaktorky M. Mlynárikovej nemohla prekročiť tieň nakladateľstva. Estetická knižnica Tatranu oportunisticky vydávala len bezproblémové a nedráždivé tituly a estetická literatúra v iných vydavateľstvách bývala skôr "omylom" redaktora ako cieľavedomým vydavateľským úsilím. Jediný odborný časopis Estetika vychádza v Prahe a ten už dlhé roky blokuje prakticky akékoľvek publikačné snahy zo Slovenska.

Ak donedávna slovenská estetika aspoň žobrala o miesto na slnku, dnes už len pasívne čaká, čo bude. Na Akadémii sa na estetiku prakticky zabudlo. V celej SAV existujú len dve estetiky, a pokiaľ viem, tak sa neuvažuje o systematickom rozvoji estetiky. Tých niekoľko estetikov, ktorí sú dnes schopní rozprúdiť krv slovenskému estetickému mysleniu, je z rôznych individuálnych príčin paralyzovaných. Katedra estetiky FF UK sa už dlhé roky vybija v nezmyselných sporoch a domnievam sa, že onedlho začne zápasit' o svoju existenciu. V nekompromisnom trhovom hospodárstve už nebude možné profílovať estetikov tak, ako profílujú študentov na tejto katedre. Na novokonštituovaných katedrách humanistiky (spoločenských vied) pri fakultách sa estetika aš na dve-tri výnimky nepeštuje. Estetika sa dokonca vytráca, resp. je vytláčaná aj zo

slovenských vysokých umeleckých škôl.

Kam kráča slovenská estetika? Do prázdna. Nemá inštitucionálnu bázu, nemá publikačné možnosti; štát, podnikatelia v kultúre ani národ sa o estetikov netrhajú. Uživiť sa dnes prácou v odbore estetika je mimo terénu vysokej školy prakticky nemožné.

Nesmieme plakať. Na vine sú si aj sami estetici. Doteraz sme nevzkriesili bývalú estetickú sekciu umenovednej spoločnosti. Doteraz sme nedokázali presvedčiť vydavateľov, vychovávateľov, umelcov a ďalších, že im môžeme byť prakticky užitoční. Doteraz sme nevybudovali také štúdium odboru, ktoré by zo študentov nevychovalo len teoretikov, ale aj ľudí schopných rozvíjať celú šírku možných aktivít v kultúre – lektoráty, prednášky, posudky, odborné expertízy a spoluprácu s dramaturgami rôznych umení, esteticko-výchovné činnosti všetkých druhov, spoluprácu s psychológmi, sociológmi a odborníkmi iných oblastí, spoluprácu na výskumoch verejnej mienky, v poradenstve, pri práci s deťmi a podobne.

Takéto široké chápanie odborníka na estetiku, resp. jeho práce, by si mohla osvojiť aj SAV. Je to jedna z možných ciest, ako sa môže Akadémia premeniť z Chrámu vedy na inštitúciu nevyhnutne potrebnú pre každodenný život. Veď vo svete sa estetika, a nielen ona, nerozvíja v tichu pracovní veľkoryso dotovaná štátnou administratívou, ale ako súčasť hrnotu celého kultúrneho diania, v ktorom sa podriaďuje tvrdým zákonom trhu. "Hoch estetiku", estetickú špekuláciu v dobrom slova zmysle rozvíjajú ľudia s rôznym školením (estetickým, filozofickým, psychologickým, matematickým...) len ako jeden z výhonkov svojej mnohostrannej kultúrnej aktivity. Nezabúdajme, že v blízkej budúcnosti nám už nikto nebude tripiet' slobodné filozofické alebo estetické meditovanie bez relatívne bezprostredného praktického (t.j. aj finančného) efektu. Opäť sa stáva aktuálnou tzv. empirická a experi-

(pokračovanie na str. 8)

KRÁČA SLOVENSKÁ ESTETIKA DO PRÁZDNA?

(pokračovanie zo str. 3)

mentálna estetika, opäť sa stáva aktuálnou komplementarita experimentu a špekulácie, opäť sa stáva aktuálnou bezprostredná spolupráca estetikov s odborníkmi z iných disciplín. Čím skôr si to slovenskí esteticí uvedomia, tým lepšie pre slovenskú estetiku. (Október 1990)

Redakčná poznámka: V rámci výuky sociológie výchovy a vzdelávania na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave som položila študentom druhého ročníka otázku, ktoré predmety im v doterajšej výuke najviac chýbali. V ich odpovediach spolu s etikou, cudzími jazykmi a sexuológiou dominovala aj estetika. (š.k.)